

SPIS TREŚCI

Katarzyna Banach, Polszczyzna kresowa Wicynia przeniesiona do Nowej Wsi Głubczyckiej (na przykładzie wybranych cech fonetycznych)	5
– Local dialect of people from Wicyń moved to Nowa Wieś Głubczycka (based on selected phonetic features)	14
Edward Breza, Niektóre rzadsze imiona męskie (IV)	15
– Some rare male names (IV)	49
Izabela Domaciuk-Czarny, Nazwy własne w fantasy humorystycznej na przykładzie utworów Jacka Piekary i Pawła Majki.....	51
– Proper names in humorous fantasy of Jacek Piekara and Paweł Majka	65
Artur Gałkowski, Hasła reklamowe miast polskich w kontekście urbonimicznym	67
– Polish cities advertising slogans in relation to urbonyms	79
Marzena Guz, Zur Struktur der Katzenrassennamen	81
– O strukturze nazw ras kotów	91
– On the structure of the cat breed names	91
Elwira Kaczyńska, Dialekt kreteński języka nowogreckiego – próba opisu na bazie materiału hydronimicznego, część 1: zjawiska fonetyczne	93
– The cretan dialect of modern greek – an attempt at describing on the basis of the hydronymic data, part 1: phonetic phenomena	120
Marcin Kojder, Ukraińskie imiona męskie i ich warianty w polskich zapisach akt miasta Hrubieszowa w I poł. XVII wieku (pogranicze polsko-wschodnio-słowiańskie)	121
– Ukrainian male names and its variants in polish books of Hrubieszow municipal court in the first half of the XVII century (the polish-east slavic borderland).....	137
Danuta Kowalska, Reminiscencje szlacheckiej wspólnoty kulturowej w „Psalterzu Dawidowym” Mikołaja Reja	139
– Images of the noble cultural community in “David’s Psalter” by Mikołaj Rej	152
Світлана Кравченко, До питання про добір лексичних еквівалентів у польських перекладах української поезії	153
– O wyborze ekwiwalentów leksykalnych w polskich tłumaczeniach ukraińskiej poezji	163
– To the question about the selection of lexical equivalents in polish translations of the ukrainian poetry	163

Ewelina Kwapien, Między słowami a rzeczywistością – wybrane nazwy środków transportu w dziewiętnastowiecznej polszczyźnie	165
– Between words and the reality – 19 th century names of means of transport	181
Magdalena Lipińska, Mechanizmy komizmu we francuskich dowcipach	183
– Mechanisms of humour in french jokes	202
Magdalena Pastuchowa, Replika czy komentarz? Pragmatyczne właściwości el- ementów staropolskiego dialogu	203
– Response or comment? The pragmatic properties of the elements of old polish dialogue	217
Halina Pelcowa, Wolność i niepodległość w systemie wartości mieszkańców wsi	219
– Freedom and independence in country dwellers' value system	233
Agnieszka Piel, Archaizmy jako składniki związków frazeologicznych w słownikach współczesnej polszczyzny	235
– Phraseological units containing an archaic element in comprehensive dictionaries of polish language	249
Magdalena Pietrzak, Recenzja i felieton na tle przemian prasy polskiej. Kilka uwag z ewolucji gatunku	251
– The review and the feuilleton in the context of changes in polish journalism. On the evolution of the genre	262
Katarzyna Sicińska, Słownictwo gwarowe na tle innych warstw leksykalnych utworu literackiego (na przykładzie cyklu „Na Skalnym Podhalu” Kazimierza Tetmajera)	263
– Dialect vocabulary against a background of the lexical layers of a literary work (based on “Na Skalnym Podhalu” by Kazimierz Tetmajer)	281
Anna Wojciechowska, Etos i obyczaj środowiskowy w świetle dokumentacji XIX-wiecznych stowarzyszeń kobiecych	283
– Ethos and environmental custom in the light of the documentation of the 19 th century women's associations	293
Ewa Woźniak, Język a emancypacja, feminizm, gender	295
– Language vs. emancipation, feminism, gender	312
Rafał Zarębski, Rola czynników ideologicznych i językowo-kulturowych w procesie zmian nazwisk	313
– The role of ideological and linguistic-cultural factors in the process of change surnames	326

STRESZCZENIA / SUMMARY

Katarzyna Banach

POLSZCZYŃNA KRESOWA WICYŃIA PRZENIESIONA DO NOWEJ WSI GŁUBCZYCKIEJ (NA PRZYKŁADZIE WYBRANYCH CECH FONETYCZNYCH)

Streszczenie

Przedmiotem rozważań językowych jest stan zachowania polszczyzny kresowej w mowie najstarszych mieszkańców Nowej Wsi Głubczyckiej, którzy wskutek przymusowej deportacji po II wojnie światowej zostali przesiedleni z Wicyńia (wsi kresowej leżącej w woj. tarnopolskim) na Ziemię Głubczycką.

Polszczyzna kresowa przeniesiona rozumiana jest jako zespół cech fonetyczno-fonologicznych właściwy ludności zamieszkującej teren Kresów, który rozwijał się i ewoluował we wsiach kresowych ze szczególnym uwzględnieniem interferencji ukraińskich cech językowych, a wskutek deportacji mieszkańców – przeniesiony został z obszarów kresowych na ziemie polskie.

Analiza materiałów gwarowych wskazała na to, że przedstawiciele najstarszego pokolenia wicyńian, którzy po wojnie osiedli w Nowej Wsi Głubczyckiej stosunkowo dobrze zachowują do dziś właściwości rodzimej mowy.

Słowa kluczowe: polszczyzna przeniesiona, gwara, repatrianci

LOCAL DIALECT OF PEOPLE FROM WICYŃI MOVED TO NOWA WIEŚ GŁUBCZYCKA (BASED ON SELECTED PHONETIC FEATURES)

Summary

This article aims at demonstrating the phonetic features of speech of the residents of Nowa Wieś Głubczycka, born before World War II in south-eastern borderlands in Wicyń village (voivodship Tarnopol) and later on relocated to Głubczyce region. This analysis will determine which borderland dialect features of the residents of Wicyń remained in spoken language to this day.

Speaking about the displacement of the borderland Polish language, I mean a set of features of a spoken language characteristic of the informants, which developed and shaped in their place of birth (i.e., borderland villages), with the simultaneous impact of Russian dialectal features, and as a result of the forced repatriation of respondents moved to a foreign land.

The analysis of gathered dialect features shows that the oldest respondents are quite good at using borderland Polish language. The survey conducted shows that emotional attitude and strong commitment to the homeland's language, culture and tradition are relevant factors in cultivating local dialect features.

Keywords: borderland Polish language, local dialect, repatriates

Edward Breza

NIEKTÓRE RZADSZE IMIONA MĘSKIE (IV)

Streszczenie

Artykuł jest częścią obszerniejszego tematu, w którym autor omawia imiona męskie rzadziej występujące wśród obywateli polskich, tj. Polaków i cudzoziemców z obywatelstwem polskim. Podstawą doboru imion jest *Słownik imion współcześnie w Polsce używanych*, obejmujący stan na rok 1994, opublikowany przez R. Rymut w Krakowie w 1995 r.

Opracowane imiona są pochodzenia hebrajskiego: *Izaak, Izajasz, Izmael, Izrael, Jafet, Jezus, Jozue, Joshua, Job, Hiob, Joe, Joel, Jona, Jonasz, Kain, Kaleb*; greckiego: *Ikar, Irydion, Jazon, Jezion, Jerofiej, Kalenik, Karion, Kastor, Kiriakos, Kleofas, Klet, Konon, Ksenofan, Ksenofont*; łacińskiego: *Innocenty, Inwencjusz, Italik, Juwenal, Juwenalis, Inwencjusz, Kalwin, Kandyd, Kolumb, Koronaty, Kwiryn*; germańskiego: *Indefons, Ingbert, Ingemar, Ingwar, Karl, Kunibert, Kuno*; słowiańskiego: *Izaskław, Krzesimir, Krzesisław*; dwuznaczne: *Janus, Janin, Karp*.

Słowa kluczowe: onomastyka, antroponimia, imiona

SOME RARE MALE NAMES (IV)

Summary

It is a part of a broader subject in which the Author selects male names that are rarely used by Polish citizens (Poles and foreigners with Polish citizenship). He makes the choice of names on the basis of *Dictionary of names currently used in Poland (Słownik imion współcześnie w Polsce używanych)*, reflecting state in 1994, published by R. Rymut in Kraków, in 1995.

The studied names are of Hebrew origin: *Izaak, Izajasz, Izmael, Izrael, Jafet, Jezus, Jozue, Joshua, Job, Hiob, Joe, Joel, Jona, Jonasz, Kain, Kaleb*; of Greek origin: *Ikar, Irydion, Jazon, Jezion, Jerofiej, Kalenik, Karion, Kastor, Kiriakos, Kleofas, Klet, Konon, Ksenofan, Ksenofont*; of Latin origin: *Innocenty, Inwencjusz, Italik, Juwenal, Juwenalis, Inwencjusz, Kalwin, Kandyd, Kolumb, Koronaty, Kwiryn*; of Slavic origin: *Izaskław, Krzesimir, Krzesisław*; ambiguous: *Janus, Janin, Karp*.

Keywords: onomastics, anthroponymy, forenames

Izabela Domaciuk-Czarny

NAZWY WŁASNE W FANTASY HUMORYSTYCZNEJ NA PRZYKŁADZIE UTWORÓW JACKA PIEKARY I PAWŁA MAJKI

Streszczenie

W artykule przedstawione są wyznaczniki gatunkowe tzw. fantasy humorystycznej oraz analiza nazewnictwa występującego w tego typu utworach. Nazwy własne (antroponimy, toponimy) oraz deskrypcje jednostkowe pełniące funkcję nazw własnych posiadają różne źródła ekspresywności, np. naruszanie zamkniętości klasy imion, wyzyskiwanie humorystycznych apelatywów w podstawach onimów, podkreślanie obcości leksykalnej nazw własnych, paronomazja, ekspresja fonetyczna itp. Takie nomina propria pełnią najczęściej funkcje semantyczną, ekspresywną i intertekstualną poprzez odwołania do nazw własnych z innych tekstów literackich oraz ich modyfikacje. Znaczenie nazwy własnej najczęściej odczytać można w kontekście, w którym nazwa ta się pojawia. Utwory zaliczane

do fantasty humorystycznej zawierają ciekawy typ nazewnictwa, łączący wyznaczniki kilku nurtów onomastyki stylistycznej: realistycznego, semantycznego, ekspresywnego i fantastyczno-baśniowego.

Słowa kluczowe: nazwy własne, fantasty, nazwy ekspresywne, semantyka, funkcje onimów

PROPER NAMES IN HUMOROUS FANTASY
OF JACEK PIEKARA AND PAWEŁ MAJKA

Summary

The article discusses features of comic fantasy and analyses names occurring in the texts representative of the genre. Proper names (anthroponyms, toponyms) and individual descriptions that serve the function of proper names have different sources of expressiveness. They include violating of the confinement of classes of personal names, using humorous appellatives in the stems of onyms, emphasizing foreign origins of proper names, and phonetic expression. Nomina propria discussed in the article most often serve the semantic, expressive or intertextual function through references to proper names in other literary texts and their modifications. The meaning of a given proper name can be usually understood in the context. The names in comic fantasy texts are extremely interesting since they combine features of different stylistic onomasty: realistic, semantic, expressive and fantastic.

Keywords: proper names, fantasy, expressive names, semantics, functions of onyms

Artur Galkowski

HASŁA REKLAMOWE MIAST POLSKICH
W KONTEKŚCIE URBONIMICZNYM

Streszczenie

Artykuł przedstawia zjawisko sloganu reklamowego miasta jako komunikatu uzupełniającego i towarzyszącego jego nazwie (urbonimowi) w funkcji meta-denominacyjnej. Zebrane hasła promocyjne miast polskich poddane są refleksji na podstawie 10 wykładników interpretacji pragmatycznej. Wykazany zostaje efekt perlokucyjny tego typu sloganów, koncentrujących się głównie na przekazie informacji kulturowej o denominowanym obiekcie. Dodatkowa analiza strukturalna dowodzi, że na pragmatyczny wydźwięk sloganów miejskich ma także wpływ nadawana im forma językowa.

Słowa kluczowe: hasła miast, slogany, reklama, komunikacja społeczna, urbonimia

POLISH CITIES ADVERTISING SLOGANS
IN RELATION TO URBONYMS

Summary

The article presents the phenomenon of the cities advertising slogan serving as a complementary means of communication and accompanying the city names (urbonyms) and having meta-denominative function. The collected promoting slogans of Polish cities were submitted to reflection on the basis of 10 exponents of pragmatic interpretation. The perlocutive effect of such kind of slogans was proved, concentrating mainly on the transition of cultural information regarding the denominative object. The additional structural analysis proves that the pragmatic implication of the city slogans is largely influenced by the lexical form given to them.

Keywords: urban slogans, slogans, advertising, social communication, urbonymy

Marzena Guz

O STRUKTURZE NAZW RAS KOTÓW

Streszczenie

Przedmiotem artykułu są nazwy ras kotów. Celem artykułu była odpowiedź na pytanie, jakie typy strukturalne można wyróżnić w badanym materiale. Materiał badawczy pochodzi z publikacji Ursuli Wink i Felixa Ketscha pt.: *Das praktische Katzenbuch*. Nazwy ras kotów podzielono na dwie podstawowe grupy: nazwy bez przecinka i nazwy z przecinkiem. Każda z tych grup zawiera podgrupy o różnej liczebności i randze. Najliczniej reprezentowane są typy strukturalne: przymiotnik + rzeczownik oraz rzeczownik złożony.

Słowa kluczowe: nazewnictwo, nazwy ras kotów, typy strukturalne

ON THE STRUCTURE OF THE CAT BREED NAMES

Summary

The subject of the article are names of cat breeds. The aim of the study was to answer the question: What structural types could be distinguished in the studied material? Breed names mentioned in the publication by Ursula Wink and Felix Ketsch entitled: *Das praktische Katzenbuch* were analysed. The studied material was divided into two basic groups: names without a comma and names including a comma. Each group consists of sub-groups of varied volume and rank. The following two structural types are particularly numerous: adjective + noun and a compound noun.

Keywords: terminology, cat breed names, structural types

Elwira Kaczyńska

DIALEKT KRETEŃSKI JĘZYKA NOWOGRECKIEGO – PRÓBA OPISU NA BAZIE MATERIAŁU HYDRONIMICZNEGO, CZĘŚĆ 1: ZJAWISKA FONETYCZNE

Streszczenie

Autorka daje przegląd najważniejszych zjawisk fonetycznych poświadczonych w dialekcie kreteńskim języka nowogreckiego z punktu widzenia ich historycznego rozwoju. Rzeczone zjawiska znajdują odbicie w nowożytnej hydronimii kreteńskiej (od XIII do XX w. n.e.), w której dominują nazwy niewielkich, przeważnie okresowych strumieni i źródeł. Z tego powodu nazwy wodne, które są znane wyłącznie ludności miejscowej, posługującej się lokalną gwarą, rejestrują większość dialektalnych zjawisk fonetycznych omawianych w niniejszym opracowaniu.

Słowa kluczowe: język nowogrecki, dialekt kreteński, nazwy wodne

THE CRETAN DIALECT OF MODERN GREEK – AN ATTEMPT AT DESCRIBING ON THE BASIS OF THE HYDRONYMIC DATA, PART 1: PHONETIC PHENOMENA

Summary

The article presents an overview of different phonetic phenomena attested in the Cretan dialect of Modern Greek from the point of view of their historical development. These dialectal features

may be also observed in the Modern Cretan hydronyms (from 13th to 20th c. AD), especially in the names of small streams and sources. All the water names, which are known only in a limited area of the island, register most phonetic phenomena discussed in this paper.

Keywords: Modern Greek, Cretan dialect, hydronyms

Marcin Kojder

UKRAIŃSKIE IMIONA MĘSKIE I ICH WARIANTY W POLSKICH ZAPISACH AKT
MIASTA HRUBIESZOWA W I POŁ. XVII WIEKU
(POGRANICZE POLSKO-WSCHODNIOŚLAWIAŃSKIE)

Streszczenie

W artykule przeanalizowano ukraińskie imiona męskie i ich warianty występujące w XVII-wiecznych zapisach ksiąg sądowych z pogranicza polsko-wschodniosłowiańskiego. Ziemie stanowiące historyczne pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie, w tym ziemia chełmska, były w przeszłości terenem styku dwóch kręgów kulturowych: wschodniosłowiańskiego z bizantyjską tradycją chrześcijańską i cyrylicim alfabetem oraz zachodniosłowiańskiego z rzymskokatolicką religią, łacińskim alfabetem i językiem.

Historyczne imiennictwo starostwa hrubieszowskiego wykazuje silne związki zarówno z antroponimią polską, jak i wschodniosłowiańską. Współcześnie typowo ukraińskie imiona są praktycznie nieobecne – wszystkie używane imiona mają hebrajskie, greckie, łacińskie, skandynawskie, a nawet tureckie pochodzenie i tylko część z nich jest pochodzenia słowiańskiego. Jednak za ukraińskie należy uznać warianty imion oficjalnych zaadaptowanych do ukraińskiego systemu imienniczego.

Słowa kluczowe: antroponimia, nazwy własne, imiona męskie, warianty imion, pogranicze polsko-wschodniosłowiańskie

UKRAINIAN MALE NAMES AND ITS VARIANTS IN POLISH BOOKS
OF HRUBIESZOW MUNICIPAL COURT IN THE FIRST HALF
OF THE XVII CENTURY (THE POLISH-EAST SLAVIC BORDERLAND)

Summary

The article presents an analysis of ukrainian male names and its variants in Polish court registers on the Polish-East Slavic borderland in the first half of 17th century.

The lands forming the historical Polish-East Slavic borderland, including the Chelm Land, were in the past the contact area of two cultures: East Slavic with Byzantine Christian tradition and the Cyrillic alphabet and the West Slavic Roman Catholic religion, with the Latin alphabet and language.

All analyzed male names belongs to the christian tradition. As Ukrainian should be considered variants of official names adapted to the Ukrainian system of names.

Keywords: anthroponomy, proper name, male names, names' variants, polish-east slavic borderland

Danuta Kowalska

REMINISCENCJE SZLACHECKIEJ WSPÓLNOTY KULTUROWEJ
W „PSALTERZU DAWIDOWYM” MIKOŁAJA REJA

Streszczenie

Psalterz Dawidów Mikołaja Reja to prozatorska parafraza Księgi Psalmów, której głównym celem było uprzystępnienie biblijnego tekstu XVI-wiecznemu odbiorcy. Dążność do konkretyzacji przyczyniła się do nieustannych ingerencji tłumacza w warstwę semantyczno-stylistyczną tekstu, zmianę obrazowania i „wymianę” realiów, co zaowocowało przedostaniem się do polskiego przekładu licznych reminiscencji szlacheckiej wspólnoty kulturowej. Są one obecne zarówno w planie treści: odwoływanie się do wspólnego dla szlacheckiego środowiska systemu wartości (rustykałność, służba ojczyźnie, przekonanie o uprzywilejowanej pozycji stanu szlacheckiego), jak i w planie języka: włączanie do tekstu elementów XVI-wiecznej etykiety językowej, typowej dla socjolektu szlacheckiego, oraz leksyki i frazeologii, znanej z codziennej mowy szlacheckiej wspólnoty.

Słowa kluczowe: Mikołaj Rej, *Psalterz Dawidów*, socjolekt szlachecki

IMAGES OF THE NOBLE CULTURAL COMMUNITY
IN “DAVID’S PSALTER” BY MIKOŁAJ REJ

Summary

“David’s Psalter” by Mikołaj Rej is a prose paraphrase of The Book of Psalms whose main aim was to make the biblical text approachable to a 16th-century recipient. The pursuit of the concretization contributed to the continuous interference of the translator in the semantic and stylistic layer of the text, the change in imagery and the ‘exchange’ of reality. This cleared the way for the appearance in the Polish translation numerous images of the noble cultural community. They are present in both the plan of the stylistic layer: references to the system of values common for the nobility (rusticity, national service, the belief of the superiority of the nobility), and in the plan of the language: the inclusion in the text of the elements of 16th-century language etiquette typical of the sociolect of the nobility, as well as the lexicon and the phraseology known from the everyday speech of the nobility.

Keywords: Mikołaj Rej, *David’s Psalter*, sociolect of the nobility

Svitlana Kravchenko

O WYBORZE EKWIWALENTÓW LEKSYKALNYCH
W POLSKICH TŁUMACZENIACH UKRAIŃSKIEJ POEZJI

Streszczenie

Artykuł ukazuje specyfikę twórczości tłumacza poezji w doborze adekwatnych leksykalnych odpowiedników dla dokładnego przekazania treści oryginału. Urzeczywistniono porównawczą analizę niektórych poezji Tarasa Szewczenki i Iwana Franki i ich polskich interpretacji. Pokazana została obecność podobnych leksykalnych elementów w spokrewnionych słowiańskich językach, które dają możliwość, w niektórych wypadkach, urzeczywistnienia dosłownych tłumaczeń. Wyartykułowane zostały trudności w odtworzeniu historycznego kontekstu i indywidualistycznych właściwości oryginalnego tekstu.

Słowa kluczowe: spokrewnione języki, oryginał, tłumaczenie literackie, leksykalne ekwiwalenty, kontekst, historyczne realia, indywidualistyczne właściwości, gramatyczne odpowiedniki, dialog

TO THE QUESTION ABOUT THE SELECTION OF LEXICAL EQUIVALENTS IN
POLISH TRANSLATIONS OF THE UKRAINIAN POETRY

Summary

In the article author describes the specific character of poetry translator work in selection of adequate lexical equivalents for the exact transmission of the original content. The article contains comparative analysis of some poetries by Taras Shevchenko and Ivan Franka and their Polish interpretations. It also shows the presence of similar lexical elements in the family of slavonic languages which enables to carry out a word-for-word translation in some cases. The author examines difficulties in recreation of historical context and individual properties of original text.

Keywords: family of languages, original, artistic translation, lexical equivalents, context, historical realities, individual properties, grammatical equivalents, dialog

Ewelina Kwapien

MIĘDZY SŁOWAMI A RZECZYWISTOŚCIĄ – WYBRANE NAZWY ŚRODKÓW
TRANSPORTU W DZIEWIĘTNASTOWIECZNEJ POLSzczyŹNIE

Streszczenie

Głównym celem tego artykułu jest ukazanie związków między słownictwem, które wzbogaciło polszczyznę XIX w. w zakresie nazw środków transportu, a rzeczywistością pozajęzykową. Za główne kryterium klasyfikacji przedstawionego materiału został uznany podział wynikający ze specyfiki realiów tego okresu. W kolejnych partiach artykułu zostały omówione nazwy środków transportu lądowego (napędzane siłą mięśni, konne, napędzane silnikiem), kolejowego, powietrznego i wodnego. W ramach poszczególnych zagadnień przedstawione zostało analizowane słownictwo oraz sytuacje, kiedy mogło się ono pojawić.

Słowa kluczowe: słownictwo, XIX wiek, nazwy pojazdów, środki transportu

BETWEEN WORDS AND THE REALITY – 19TH CENTURY NAMES
OF MEANS OF TRANSPORT

Summary

The main aim of this paper is to present relation between vocabulary and the extralinguistic reality of 19th century. 19th century names of means of transport was a base of the research. The real structure of the transport is a major criterion of classification. Different kinds of means of transport are presented in subsequent parts of the paper. At the beginning the names of land transport are shown: vehicles driven by muscle, horse-drawn vehicles and motor vehicles. Afterwards vehicles of rail, air and water transport are considered. New words and cultural determinants of the period are shown in the context of the issues discussed.

Keywords: vocabulary, lexis, 19th century, names of vehicles, means of transport

Magdalena Lipińska

MECHANIZMY KOMIZMU WE FRANCUSKICH DOWCIPACH

Streszczenie

Określeniu statusu dowcipów dialogowych jako wypowiedzi cytowanych oraz spojrzenie na tekst komiczny z perspektywy teorii tekstu umożliwiły wskazanie pewnych właściwości wypowiedzi komicznych i ich miejsca wśród innych form językowych. Dowcip dialogowy zdefiniowano jako bachtinowski *genre* mowy i przedstawiono z punktu widzenia danych aktów komunikacji językowej. Te ostatnie zbadano zarówno jako wypowiedzi dialogowe, jak i formy cytowane, rozważane jako całości. Stwierdzono nacechowanie wszystkich funkcji mowy z punktu widzenia komizmu badanych dowcipów. Scharakteryzowano nadawców i odbiorców, kod, przekaz, kontakt i kontekst w dwóch powyższych płaszczyznach. Przyjęcie podwójnej optyki badawczej okazało się konieczne także w opisie mechanizmów komizmu wykorzystującym podstawowy aparat pojęciowy pragmatyki językoznawczej. Wewnątrz dialogów wyróżniono: konkretne rodzaje implikacji lub presupozycji konwersacyjnych, kontrast implikacji, przeciwstawienie implikacji i presupozycji (konwersacyjnych lub konwencjonalnych), opozycję presupozycji, hiperbolizację presupozycji oraz kontrast implikacji lub presupozycji z sensem wypowiedzi. Wskazano również rodzaje naruszanych maksym konwersacyjnych w poszczególnych wypowiedziach dialogowych i w dowcipach jako formach cytowanych. Wykorzystywane są wszystkie maksymy, nie zawsze naraz w jednym dialogu, choć bywają i takie przykłady. Najczęściej nie respektuje się maksymy sposobu i ilości.

Słowa kluczowe: komizm, pragmalingwistyka, dowcipy francuskie, gatunek mowy.

MECHANISMS OF HUMOUR IN FRENCH JOKES

Summary

Determining dialogic jokes as quoted statements as well as looking at a comic text from the text theory perspective made it possible to point out certain features of humorous statements and establish their position among other linguistic forms. A dialogic joke has been defined as Bakhtin's speech genre and has been described from the point of view of given communicative speech acts. The latter have been analyzed as dialogic statements and quoted forms seen as wholes. From the point of view of the comic aspect of analyzed jokes all speech functions have been found marked. Senders, recipients, code, message, contact and context on the two above mentioned planes have been determined. Adopting a double research perspective turned out to be also necessary in describing mechanisms of humour using an essential term apparatus of pragmalinguistics. Concrete implication types or conversational presuppositions, implication contrast, implication and presupposition juxtaposition (both conventional and conversational), presupposition opposition, presupposition hyperbole, as well as implication or presupposition contrast with utterance meaning all have been found in dialogues. What has also been found were types of breaching conversational maxims in individual dialogic statements as well as in jokes treated as quoted statements. All maxims are used, though not all of them in each dialogue and every time, yet such examples can also be found. The maxims that are breached most frequently are the Maxim of Manner and the Maxim of Quantity.

Keywords: humour, pragmalinguistics, French jokes, speech genre

Magdalena Pastuchowa

REPLIKA CZY KOMENTARZ? PRAGMATYCZNE WŁAŚCIWOŚCI ELEMENTÓW
STAROPOLSKIEGO DIALOGU

Streszczenie

Celem artykułu jest określenie wartości pragmatycznej metatekstowej obudowy staropolskiego dialogu. W polu obserwacji znalazły się wyrażenia, które rozpoczynają kwestię dialogową (np. *ba*, *oto*) i są reakcją na wypowiedź wcześniejszą. Ponieważ wątek ten nie był dotąd podejmowany w polskim językoznawstwie historycznym, autorka poprzedza analizę materiału refleksjami teoretycznymi. Odnosi się do lingwistycznego rozumienia metatekstu i wyodrębnia na tej płaszczyźnie jednostki języka, które współtworzą metatekstową warstwę dialogu w staropolskim dramacie. Analiza dotyczy zatem pragmatyki na poziomie „mikro” (wyrażenia), nie odnosząc się do tekstu. Uściślone są także tytułowe terminy: „replika” i „komentarz”. Ostatnia część artykułu to pragmatyczna analiza wybranych jednostek (*ba* i *ot*), która koncentruje się na odróżnieniu wyrażeń mających wartość komentującą (dodaną) od tych, które wyrażają tylko postawę modalną nadawcy.

Słowa kluczowe: językoznawstwo historyczne, pragmatyka historyczna, dialog staropolski, wyrażenia metatekstowe

RESPONSE OR COMMENT? THE PRAGMATIC PROPERTIES
OF THE ELEMENTS OF OLD POLISH DIALOGUE

Summary

The aim of the paper is to assess the pragmatic value of the metatextual frame of Old Polish dialogue. The field of observation includes expressions of introduction to a dialogue (*ba*, *ot*) and those of reaction to a previous utterance. Since this topic has not been considered in Polish historical linguistic literature before, the author precedes the analysis of gathered material with theoretical reflections. The author refers to the linguistic understanding of metatext and isolates, on that ground, those units of language which take part in creating the metatextual layer of dialogue of Old Polish drama. Therefore, the analysis concerns pragmatics at the “micro” level (expressions), without referring to text. The terms “response” and “comment” used in the title are clarified as well. The last part of the paper is a pragmatic analysis of chosen units (*ba* and *ot*), focused on distinguishing the expressions possessing a commentative (additional) value, from those expressing solely the modal stance of the sender.

Keywords: historical linguistics, historical pragmatics, Old Polish dialogue, metatextual expressions

Halina Pelcowa

WOLNOŚĆ I NIEPODLEGŁOŚĆ
W SYSTEMIE WARTOŚCI MIESZKAŃCÓW WSI

Streszczenie

Autorka przedstawia językowo-kulturowy obraz relacji aksjologicznych konceptualizowany na przykładzie dwóch pojęć: wolności i niepodległości, ściśle ze sobą zespolonych semantycznie i interpretacyjnie, z wyraźnie wyakcentowanym aspektem etycznym, politycznym i ideologicznym. Bazę materiałową stanowią wypowiedzi kilkudziesięciu osób – najstarszych mieszkańców wsi regionu lubelskiego. Jest to zatem obraz ludowego widzenia świata, z wyraźnie zaakcentowanym patriotyzmem i odpowiedzialnością za ojczyznę. Wolność i niepodległość, ujmowane jako sacrum,

wpisują się w pojęcie służby, ofiary, obowiązku i historycznej powinności. Budowany od pokoleń obraz aksjologiczny obu pojęć opiera się na bagażu przeżyć osobistych jednostki i historycznych doświadczeń narodu.

Słowa kluczowe: wolność, niepodległość, wartość, wartościowanie, mieszkańcy wsi.

FREEDOM AND INDEPENDENCE IN COUNTRY DWELLERS' VALUE SYSTEM

Summary

The author presents a linguistic and cultural picture of axiological messages conceptualised on the basis of the notions of freedom and independence. The two are closely connected at a semantic and interpretational level and have a clearly marked ethical, political and ideological dimension. The data have been gathered from the interviews with several people who are the oldest country dwellers from the Lublin region. As a result, the author obtains the folk perception of the world, where patriotism and responsibility for the country are much emphasised. Freedom and independence are treated as sacred and entail the notions of service, sacrifice, duty and historical responsibility. The axiological picture of freedom and independence is based upon one's personal experience and national history.

Keywords: freedom, independence, value, value judgement, country dwellers

Agnieszka Piel

ARCHAIZMY JAKO SKŁADNIKI ZWIĄZKÓW FRAZEOLOGICZNYCH W SŁOWNIKACH WSPÓŁCZESNEJ POLSzczyzny

Streszczenie

Problemy w opracowywaniu jednostek frazeologicznych pojawiają się nie tylko w przypadku pracy nad słownikami frazeologicznymi, ale również przy tworzeniu słowników ogólnych języka polskiego. Rzadko kiedy w opisie leksykograficznym porusza się kwestię traktowania związków z archaicznym komponentem. Okazuje się, że te konstrukcje wyrazowe zajmują marginesową pozycję w opisach leksykograficznych, a przecież one również wchodzą w skład zasobu słownego współczesnych użytkowników polszczyzny.

Podstawowym celem artykułu jest pytanie o status frazeologizmów z elementem archaicznym w *Uniwersalnym słowniku języka polskiego* (USJP), we *Współczesnym słowniku języka polskiego* (WSJPDun) oraz w powstającym *Wielkim słowniku języka polskiego* (WSJP). Ogląd materiału frazeologicznego zawartego w tych leksykonach daje podstawy do twierdzenia, że sposób rejestrowania interesujących mnie frazeologizmów jest dość niejednorodny. W artykule staram się również pokazać wpływ opisu leksykograficznego na „losy semantyczne”, tj. na sposób interpretacji czy rozumienia jednostek z dawnym elementem.

Słowa kluczowe: definicja, leksykon, frazeologia, archaizmy, motywacja, semantyka

PHRASEOLOGICAL UNITS CONTAINING AN ARCHAIC ELEMENT IN COMPREHENSIVE DICTIONARIES OF POLISH LANGUAGE

Summary

The problems with the description of phraseological units appear not only in the case of work on phraseological dictionaries but also while compiling and editing comprehensive dictionaries of Polish language. It is a rare phenomenon for scholars to tackle the question of treating the units containing

an archaic element in their lexicographical descriptions. It turns out that such word constructions play a marginal role in the lexicographical descriptions mentioned above, yet they also contribute to the lexical inventory of the contemporary users of Polish language.

The basic purpose of this article is to pose a question referring to the status of the phraseological units comprising an archaic element to be found in *Uniwersalny słownik języka polskiego* (USJP), in *Współczesny słownik języka polskiego* (WSJPDun) and in *Wielki słownik języka polskiego* (WSJP), the last one being in preparation now. The insight into the phraseological material comprised in these lexicons gives grounds to claim that the registration methods used for the phraseological units, which lie in the sphere of my interest, are rather heterogeneous. In the article I also try to demonstrate how a lexicographical description has influenced the so-called “semantic vicissitudes”, that is how the units with archaic elements were interpreted or comprehended.

Keywords: definition, dictionary, phraseology, archaic lexis, motivation, semantics

Magdalena Pietrzak

RECENZJA I FELIETON NA TLE PRZEMIAN PRASY POLSKIEJ.
KILKA UWAG Z EWOLUCJI GATUNKU

Streszczenie

Celem artykułu jest pokazanie zależności między gatunkiem prasowym, a miejscem jego publikacji. Recenzja i felieton to jedne z najstarszych gatunków, których początki sięgają połowy XVIII wieku. Jednym z istotniejszych, jak się okazało, czynników stymulującym przemiany wypowiedzi prasowych była postępująca demokratyzacja prasy, czyli chęć dotarcia do jak najszerszego grona czytelników. Wraz z przeobrażeniami prasy, modernizowały się gatunki. Na przykładzie recenzji i felietonu możemy obserwować pewną prawidłowość: z jednej strony utrwały się te wyznaczniki, które decydowały o tożsamości gatunku, a z drugiej powstawały nowe odmiany, które uelastyczniały granice gatunku.

Słowa kluczowe: felieton, recenzja, prasa polska, gatunek

THE REVIEW AND THE FEUILLETON IN THE CONTEXT
OF CHANGES IN POLISH JOURNALISM.
ON THE EVOLUTION OF THE GENRE

Summary

The article investigates the relationship between a journalistic genre and its place of publication. The review and the feuilleton are one of the oldest genres, which date back to the mid-18th century. As it has turned out, the most important factor that stimulated changes in press writings was the developing democratization of journalism, which was closely connected with a desire to reach a wide circle of readers. In tandem with these transformations, journalistic genres evolved. In fact, analyzing the development of the review and the feuilleton, it is possible to observe certain regularities. On the one hand, certain most distinctive features of journalistic genres were reinforced. On the other hand, new forms, which stretched the boundaries of these genres, emerged.

Keywords: column, review, Polish Journalism genre

Katarzyna Sicińska

SŁOWNICTWO GWAROWE NA TLE INNYCH WARSTW LEKSYKALNYCH UTWORU
LITERACKIEGO (NA PRZYKŁADZIE CYKLU
„NA SKALNYM PODHALU” KAZIMIERZA TETMAJERA)

Streszczenie

Rozważania zawarte w niniejszym artykule koncentrują się wokół metodologicznych aspektów analizy leksykalnej utworu literackiego, w szczególności utworu wykorzystującego różnorodne złoża leksykalne, w tym słownictwo gwarowe. Podstawa materiałowa została zaczerpnięta z tekstów powstałego w początkach XX w. cyklu *Na Skalnym Podhalu* Kazimierza Tetmajera, w którym dominantę stylistyczną stanowi stylizacja gwarowa (wzorcem dla niej jest gwara podhalańska). Podstawowym i następującym wielu trudności etapem analizy leksykalnej jest rozpoznanie rodowodu poszczególnych jednostek leksykalnych, występujących w badanych tekstach, tzn. wyodrębnienie słownictwa gwarowego, archaicznego i rzadkiego, identyfikacja neologizmów i innych warstw leksykalnych. Kolejny etap to wskazanie kręgów tematycznych, wokół których skupia się słownictwo reprezentujące określone warstwy chronologiczne, terytorialne i środowiskowe języka (z reguły kręgi te są rozdzielne), a ostatecznie określenie funkcji, jaką słownictwo owo spełnia w utworze (w odniesieniu do rzeczywistości przedstawionej i na poziomie estetycznego oddziaływania na odbiorcę).

Słowa kluczowe: leksyka gwarowa, stylizacja gwarowa, dialektologia, stylistyka

DIALECT VOCABULARY AGAINST A BACKGROUND
OF THE LEXICAL LAYERS OF A LITERARY WORK
(BASED ON “NA SKALNYM PODHALU” BY KAZIMIERZ TETMAJER)

Summary

Deliberations included in this article concentrate around methodological aspects of lexical analysis of a literary work, in particular, a work that uses various lexical deposits, including dialectal vocabulary. Material basis was taken from the texts of *Na Skalnym Podhalu* series by Kazimierz Tetmajer, written at the beginning of XX century which was stylistically dominated by dialect stylization (Podhale region dialect was a model). A basic and posing many problems phase of lexical analysis is identification of an origin of respective lexical units existing in investigated texts i.e. separation of dialect, archaic and rare vocabulary, identification of neologisms and others. The next stage is showing thematic circles, around which vocabulary representing specific chronologic, territorial and environmental layers of language are gathered (usually, these layers are separable). The final phase is specification of a function that the said vocabulary plays in a literary work (in relation to the presented reality and on the level of esthetic influencing the recipient).

Keywords: dialectal lexis, dialect stylization, dialectology, stylistics

Anna Wojciechowska

ETOS I OBYCZAJ ŚRODOWISKOWY W ŚWIETLE DOKUMENTACJI
XIX-WIECZNYCH STOWARZYSZEŃ KOBIECYCH

Streszczenie

Przedmiotem analiz są dokumenty (protokoły, sprawozdania, statuty) oświatowych stowarzyszeń kobiecych, które powstały pod koniec XIX w. na terenie zaboru austriackiego i pruskiego. Zachowania językowe utrwalone w tekstach odzwierciedlają przestrzeganie wartości fundamentalnych, etosowych,

związanych z narodową tradycją funkcjonowania wartości w polskim społeczeństwie (patriotyzm, wolność, religia) oraz wartości wynikających z filozofii epoki (praca dla dobra ogółu). Ujawniają także funkcjonowanie obyczajów środowiskowych, form zachowania przyjętych i aprobowanych w obrębie małych wspólnot komunikatywnych (np. solidarność kobieca, solidarność zawodowa). Pierwsze z nich są przede wszystkim świadectwem przynależności do wspólnoty, drugie – istotnym sposobem jej budowania.

Słowa kluczowe: etos, obyczaj środowiskowy, zachowanie językowe, stowarzyszenie kobiece

ETHOS AND ENVIRONMENTAL CUSTOM IN THE LIGHT OF THE DOCUMENTATION OF THE 19TH CENTURY WOMEN'S ASSOCIATIONS

Summary

The subject of a study is the documents (protocols, reports, statutes) of women's educational associations, which were established in the late 19th century in Prussian and Austrian Partitions. Linguistic behavior preserved in the texts reflect adherence to fundamental and ethos values related to the functioning of the national tradition of values in the Polish society (patriotism, freedom, religion) and the values resulting from the philosophy of the era (work for the public good). They also reveal the functioning of environmental customs, forms of behavior accepted and approved within small communication communities (eg. feminine solidarity, professional solidarity). The first of these is primarily a testimony of belonging to a community, the second – an important way to build it.

Keywords: ethos, environmental custom, linguistic behavior, women's association

Ewa Woźniak

JĘZYK A EMANCYPACJA, FEMINIZM, GENDER

Streszczenie

W artykule omówiono zmiany stosunku wobec żeńskich nazw tytułów i zawodów od początku XX w. do czasów współczesnych, uwzględniając zarówno praktykę (uzus), jak i refleksję meta-językową. Ocenę oraz zakres stosowania feminatywów ukazano na tle zmieniającej się sytuacji społecznej i zawodowej kobiet oraz w powiązaniu z ideologiami motywującymi te zmiany. Takie ujęcie problemu pozwoliło zaobserwować charakterystyczne tendencje: wyrazem emancypacji kobiet była maskulinizacja języka ich dotyczącego, co stało się tendencją dominującą zwłaszcza po 1945 r.; feminizm (w Polsce aktywny dopiero od lat 90. XX w.) wystąpił z hasłami przeciwstawienia formacjom męskim derywatów żeńskich, zaś genderowa idea nieokreślenia płci znalazła wyraz w obyczaju określanym jako splitting.

Słowa kluczowe: nazwy żeńskie, emancypacja, feminizm, gender, historia języka polskiego.

LANGUAGE VS. EMANCIPATION, FEMINISM, GENDER

Summary

The article investigates the changes in the attitude towards female names of professional titles and jobs since the beginning of 20th century until now, with particular regard to both practice (usus) and metalinguistic reflection. The evaluation and range of use of female names was presented against the altering social and professional situation of women and in relation to the ideologies behind

these changes. Such approach enabled the observation of characteristic tendencies: the effect of the emancipation of women was the masculinization of the language referring to females, which became a dominating tendency especially after 1945; feminism (inactive in Poland until 90's) claimed the opposition to masculine formations of female derivatives, and gender idea of unspecified sex was expressed in the custom of so-called "splitting"

Keywords: female names, emancipation, feminism, gender, history of polish language

Rafał Zarębski

ROLA CZYNNIKÓW IDEOLOGICZNYCH I JĘZYKOWO-KULTUROWYCH W PROCESIE ZMIAN NAZWISK

Streszczenie

W artykule omówiono czynniki, które wpływają na proces zmian nazwisk. Z jednej strony wskazano tu na działanie uwarunkowań polityczno-ideologicznych, które prowadziły do polonizacji nazwisk obcych w okresie powojennym, np. *Hoffman* → *Liwiński*, a które także mogą działać współcześnie, np. na terenach pogranicznych, np. *Gawryluk* → *Błahuszeński*. Z drugiej strony omówiono rolę ekspresji językowej i negatywnego nacechowania stylistycznego podstaw pewnych nazwisk, jako najczęstszych powodów ich zmian, np. *Żaba* → *Żabski*. Podkreślono, że w kontekście odchodzenia od nazwisk ośmieszających pojawia się problem znaczenia nazw własnych, które z założenia w opozycji do słownictwa apelatywnego charakteryzują się brakiem znaczenia leksykalnego. W pewnych okolicznościach niektóre nazwy (tu nazwiska) nabierają różnego rodzaju znaczeń: metaforycznych, asocjacyjnych czy kulturowych. Tematyka podjęta w artykule może stanowić obszar zainteresowania różnych metodologii językoznawczych: nie tylko onomastyki, ale także stylistyki, aksjologii językoznawczej i kognitywizmu.

Słowa kluczowe: antroponimia, nazwisko, znaczenie, nacechowanie stylistyczne

THE ROLE OF IDEOLOGICAL AND LINGUISTIC-CULTURAL FACTORS IN THE PROCESS OF CHANGE SURNAMES

Summary

The article discusses the factors which influence the process of change surnames in Poland. Firstly, the author discusses the activity of political and ideological considerations. They caused polonization foreign surnames in the postwar period, e.g. *Hoffman* → *Liwiński*. These factors may also act today in frontier areas, e.g. *Gawryluk* → *Błahuszeński*. Secondly, the author described the role of linguistic expression and negative stylistic value of bases of some surnames as the most frequent reasons of these changes, e.g. *Żaba* → *Żabski*. The author emphasized that the issue of changes of ridiculing surnames was connected with a problem of meaning of proper names which versus for common words don't have lexical meaning. In certain circumstances some names (this is surnames) receive meanings of different kind: metaphorical, associative or cultural. The issues discussed in the article may be an area of interest of different linguistic methodologies: not only onomastics, but also of stylistic, linguistic axiology and cognitivism.

Keywords: anthroponymy, surname, meaning, stylistic value